

Årsmelding 2012
Arbeids- og miljømedisin
Universitetet i Bergen/ UNIHELSE AS

Innhold

1. Innledning	s 3
2. Administrative forhold	s 4
3. Undervisning og formidling	s 5
A. Undervisning av medisinske studenter	s 5
B. Mastergrad-studium CIH og Helsefag	s 6
C. Etterutdanningskurs	s 6
D. Doktorgradsveiledning	s 6
E. Foredrag	s 7
F. Annen undervisning	s 9
G. Konferanser for bedriftshelsepersonell	s 10
4. Forskning	s 11
A. Publikasjonsliste	s 11
B. Prosjekter	s 15
5. Konsulentvirksomhet	s 17
6. Internettsider	s 17
7. Kurs og reiser	s 18
8. Verv og deltagelse i utvalg, råd og komiteer	s 20
9. Internasjonalt samarbeid	s 21

1. INNLEDNING

Året 2012 var et aktivt år med mange nyansatte og nye prosjekter! Det er spennende å gjøre noe nytt! Omorganisering og endring er noe de fleste arbeidsplasser opplever for tiden, og det gjelder å se de positive sidene ved slike aktiviteter! Mange har sluttet og nye har kommet til. En rekke prosjekter ble ferdigstilt, og et nytt stort prosjekt om støy og helse dukket opp. De faglige tingene beskrives i detalj i rapporten videre. Her nevnes kort administrative opplevelser i 2012:

-Forskningsgruppe for arbeids- og miljømedisin har et stort faglig nettverk – og i tillegg er også administrasjonen vår et nettverk. Gruppen er en del av Institutt for samfunnsmedisinske fag ved Det medisinsk-odontologiske fakultet ved Universitetet i Bergen. Instituttet administrerer det meste av vår eksternt finansierte aktivitet. Imidlertid har vi også prosjekter som administreres av Senter for internasjonal helse. Dette året har instituttadministrasjonen og senteradministrasjonen blitt fusjonert, så det er blitt forenklet for oss. Litt av vår eksternt finansierte aktivitet administreres i Unihelse AS slik som vi har vært vant til tidligere, men volumet av prosjekter her er lite.

-Vi har et pågående samarbeid med Yrkesmedisinsk avdeling på Haukeland universitetssykehus vedrørende flere prosjekter. Det har vært arbeidet mye dette året for å få til en samlokalisering; at vår gruppe kan flytte til Haukeland, men det har ikke blitt noen løsning på dette. Et nytt forslag er kommet opp; å flytte til Overlege Danielsens Hus, der Senter for internasjonal helse holder til. Det har ikke blitt noen avklaring på dette heller i 2012, til tross for mange møter/befaringer og planer. Vi kunne dog trenge litt mer plass, vi har blitt presset sammen dette året, med flere personer på de fleste kontorene. Siden mange reiser mye, går det foreløpig fint.

Utfordringen er å ikke bruke for mye energi på disse tingene – det er mye annet vi trenger energi til!! Det gjelder å huske hva Gaius Petronius, 66 e. Kr sa: «Vi arbeidet hardt... hver gang det begynte å fungere, ble nye planer om omorganisering iverksatt... jeg lærte også hvilken vidunderlig metode dette er til å skape illusjon om framgang, mens det i virkeligheten forårsaker kaos, ineffektivitet og demoralisering.»

Bergen, 15.april 2013

Bente E. Moen
Gruppeleder/professor

2. ADMINISTRATIVE FORHOLD

PERSONALE

Følgende stillinger har vært besatt i 2012:

- Professor Bente E. Moen (Hovedstilling UiB, 20 % bistilling i Yrkesmedisin, Haukeland Universitetssykehus)
- Professor Magne Bråtveit (Hovedstilling UiB, 20 % bistilling i Unihelse)
- Professor Tim Carter (20 % stilling UiB, fra september)
- Statistiker Valborg Baste (20 %)
- Forsker Hilde Gundersen (20 %)
- Universitetsstipendiat Ole Jacob Møllerløyken (100 %)
- Stipendiat PhD Gloria Sakwari (100 % NUFU/Quota stipend)
- Stipendiat PhD Alexander Tungu (100 % Quota-stipend)
- Masterstudent Amare Workiye Nigatu (100 % Quota-stipend)
- Universitetsstipendiat Gro Tjalvin (50 %, fra 1/12/2012)
- Forskerlinjestudent Vegard Hanssen
- Prosjektleder Kaja Irgens-Hansen (fra 1/3)
- Forskningsassistent Camilla Hauge (fra 1/3)
- Forskningsassistent Erlend Sunde (fra 1/3)
- Førstekonsulent/sekretær Gunhild Koldal (fra 1/3)
- Prosjektkonsulent/sekretær Berit Larsen (timelønnet)

Assosierte:

- Lege Vilhelm F. Koefoed fra Saniteten, Sjøforsvaret
- Elisabeth Flo, doktorgradsstipendiat, Psykologisk fakultet
- Siri Waage, doktorgradsstipendiat, Unihelse
- Jens Tore Granslo, doktorgradsstipendiat/Overlege Yrkesmedisinsk avdeling, HUS
- Senior yrkeshygieniker Bjørg Eli Hollund, Yrkesmedisinsk avdeling, HUS
- Yrkeshygieniker Jorunn Kirkeleit, assosiert i prosjekt på Institutt for indremedisin
- Yrkeshygieniker Elin Abrahamsen, Yrkesmedisinsk avdeling, HUS

INTERNE MØTER

Gruppen har et daglig uformelt morgenmøte fra kl. 0830-0900. Hver tirsdag morgen har vi hatt et felles fagmøte. Hver første tirsdag i måneden har vi i tillegg hatt gruppemøte (personalmøte).

Vi har også hatt doktorgradsseminarer (reading seminars) annenhver mandag.

LAMDAMØTE

Gruppen LAMDA: Locus for Arbeidsmedisin, maritim medisin, dykking og allergi, arrangerte en forskningsdag på Haukeland hotell 9/2, med ca. 30 deltagere.

EKSTRA SEMINARER

-Vi har avholdt et seminar om Oljeutslipp og helse på Hotell Admiral, med gjester fra Kystverket og fra inn- og utland 13-14/06.

-Vi har avholdt et seminar om Hjerteratevariabilitet på Hotel Strand, med gjester fra utlandet 15-16/10.

SAMLINGER

Av arrangementer med høyt sosialt tilsnitt i tillegg til det faglige, kan vi nevne:

- Støyende samling etter jobb; bli kjent med gruppen, 5/3.
- Instituttets dag 9/5.
- Sommeravslutning 12. juni med rundtur på Landås.
- Konsert på Troldhaugen 19/8; besøk fra Sverige og Tanzania.
- NUFU-deltagerne og stråleforskerne hadde middag på Ulriken 21/8.
- Høstfest i Bentes hus, men uten tåke 24. september.
- Noen deltok på julefesten til Instituttet.
- Gruppens julemiddag 13/12 – denne gang en langvarig affære som startet med Luciaopptog tidlig på ettermiddagen hos Berit Larsen, fortsatte med besøk i Pepperkakebyen, og endte hos familien Koefoed som hadde stilt huset til rådighet for en sulten gjeng som til og med hadde quiz med fysiske øvelser innlagt. Men vi knuste ingen stoler.

Vi må også nevne utallige publikasjonsfeiringer med kake og/eller champagne på jobben!!

VERNEOMBUD

Seksjonens verneombud har vært: Kristin og Hilde, og en periode Gloria.

3. UNDERVISNING OG FORMIDLING

A. UNDERVISNING AV MEDISINSKE STUDENTER

Vi har gjennomført "arbeidsmedisinsk" uke fire ganger i 2012. Undervisningsopplegget får stadig god evaluering, og vi vurderer det som svært viktig at undervisningen holdes nettopp slik: Samlet i en uke. Vi har klare meldinger fra studentene på at dette er å foretrekke.

Det har også dette året vært en del diskusjoner om undervisningen; vi er glade for at systemet har vært stabilt for oss dette året så vi kunne få prøvd det ut skikkelig. Men ny studieplan er på vei, vi vet ikke hva som venter.

Vi har utarbeidet en Elektronisk lærebok for medisinske studenter! Den er laget som et samarbeid mellom Gro Tjalvin, Ole Jacob Møllerløkken, Magne Bråtveit og Bente E. Moen, og teknisk utarbeidet sammen med firma Kamikaze, som i løpet av året ble fusjonert med et annet og nå heter Sixty AS. Vi skrev boka på rekordtid, og fikk den klar i løpet av året med et nødskrik – 25 kapitler. Vi har også laget underveistester til hvert kapittel, men de er ikke ferdige. Det må nok gjøres en jobb til neste år også med denne boka, men vi er på god vei!

Bokens kapitler:

Kapittel 1	Arbeidsmedisin
Kapittel 2	Bedriftshelsetjenesten
Kapittel 3	Viktige begrep og uttrykk som angår arbeidsmiljøarbeid
Kapittel 4	Arbeidsmedisinsk anamneseopptak
Kapittel 5	Risikovurdering og generelle prinsipper for forebygging
Kapittel 6	Tiltak i arbeidslivet

Kapittel 7	Arbeidsulykker
Kapittel 8	Yrkessykdom
Kapittel 9	Støyskader
Kapittel 10	Arbeidsrelaterte lungesykdommer
Kapittel 11	Arbeidsrelaterte hudsykdommer
Kapittel 12	Løsemiddelskader
Kapittel 13	Arbeidsrelatert kreft
Kapittel 14	Andre kjemiske forgiftninger
Kapittel 15	Arbeidsrelaterte infeksjoner
Kapittel 16	Arbeidsrelaterte muskelskjelettplager
Kapittel 17	Hånd arm vibrasjonssyndrom
Kapittel 18	Gravide arbeidstakere
Kapittel 19	Ioniserende stråling
Kapittel 20	Elektromagnetiske felt
Kapittel 21	Inneklima
Kapittel 22	Generelt om psykososialt arbeidsmiljø. Modeller, stress
Kapittel 23	Skiftarbeid
Kapittel 24	Konflikter
Kapittel 25	Mobbing

B. MASTERGRADSSTUDIUM – CIH og Helsefag

Seksjonens internasjonale mastergradsstudium er et samarbeid med Senter for internasjonal helse i “Occupational Hygiene”. Nytt er også at vi kan ha studenter via masterstudiet i Helsefag på vårt eget institutt. Vi har dette året fått fire nye masterstudenter, men en av dem vil bare delvis ta yrkeshygienedelen, og er overført til fysioterapivitenenskap.

Vi holdt kurset «Introduction to occupational health» i desember.

C. ETTERUTDANNINGSKURS

Det er utarbeidet et totimers elektronisk kurs i arbeidsmedisin for allmennleger.

Internasjonalt kurs i Inneklima

Vi var vertskap for NIVA – The Nordic Institute for Advanced Training in Occupational Health for et internasjonalt kurs om inneklima, med tittelen:

“Indoor Air Quality, Health, Comfort and Productivity: The use of energy in buildings and building dampness”.

Kurset ble avholdt på Hotel Strand i Bergen 22-25. september.

Kurskomité var: Jan V. Bakke, Gunilla Wieslander, Dan Norbäck og Bente E. Moen, og fra NIVA stilte Mia Latta. Kurset samlet 35 deltagere.

D. DOKTORGRADSVEILEDNING

Vi har ikke hatt noen disputaser dette året, men kandidater for øvrig som har arbeidet med doktoravhandlingen sin er:

- Ole Jacob Møllerløyken (Moen, Magerøy)
- Gloria Sakwari (Bråtveit, Moen)
- Alexander Tungu (Bråtveit, Moen)
- Jens Tore Granslo (Bråtveit, Svanes, Moen)

- Gro Tjalvin (Bråtveit, Hollund, Moen)
- Kaja Irgens-Hansen (Moen, Bråtveit).

E. FOREDRAG

Her er en oversikt over hvem som har holdt foredrag om hva i år:

Bråtveit M:

- Assessment of health effects when handling oil spill. Solstrand-seminar med Yrkesmedisinsk avd, Haukeland, mars 2012
- Health surveillance related to handling of oil spills; Presentation of the project. Strategies and methods for exposure assessment and measurements. Workshop on oil spills. Bergen, juni 2012.
- Erfaringer med studier av luftveisplager og støv. Møte med bedriftsleger i Hydro, Yrkesmedisinsk avdeling, Haukeland, juni 2012.
- Agreement between offshore and drilling fluid test centre measurements of oil mist and oil vapour. 7th International Conference on the Science of Exposure Assessment (X2012) i Edinburgh, Scotland, juli 2012.
- Presentasjon av rapport til Kystverket. Yrkesmedisinsk avdeling, Haukeland, oktober 2012.
- Health assessment related to handling of oil spill. Yrkesmedisinsk avdeling, Haukeland, november 2012

Carter T:

On international guidelines for seafarer medical examinations:

- Thai Navy: Pattaya, Thailand. March
 - Seahealth: Bergen. April
 - NIVA course: Naantali, Finland. May
 - Maritime and Tropical Medicine 2, Gdynia. June.
 - AMC, Amsterdam. September.
 - MARCDOC, Manila. October.
- Historical:
- Lind lecture, Seahealth, Bergen. April.
 - Plus frequent seminars and workshops in UK and Norway.

Irgens-Hansen K:

- "Hearing loss in the Norwegian Navy", Forskningsgruppe for arbeids og miljømedisin, UiB, 19.06.12
- "Work related hearing loss – how to diagnose", Forskningsgruppe for arbeids og miljømedisin, UiB, 04.09.12
- Undervisning stud.med., Arbeidsmedisin, UiB, 08.10.12
- «Er det på tide å flytte støygrensene om bord?», Seminar Norsk Forening for Maritim Medisin, Kielfergen 19.10.12-21.10.12
- Hørseltap i marinen, YMA, 17.10.12
- «Noise levels on board ships – regulation, noise and health effects», Forskningsgruppe for arbeids og miljømedisin, 06.11.12
- Hørselstap i marinen, Prosjektgruppemøte Støy, Forskningsgruppe for arbeids og miljømedisin, UiB, 06.12.12
- Fløybaneseminar, Forskningsgruppe for arbeids og miljømedisin, UiB, 04.12.12

Koefoed VF:

- Fremskritt i global helse, Kurs i Internasjonal helse, 2012-05-09
- HMS og forebyggende helse på skip. IMO kurs, SKSK 2012-03-07
- Fargesyn. Kurs i Maritim medisin. 2012-10-18
- Reisemedisin for sjøfolk. Grunnkurs i Sjøfartsmedisin; 2012-05-11, 2012-11-19
- Synsundersøkelse av sjøfolk. Grunnkurs i maritim medisin; 2012-05-11, 2012-11-19
- HMS i prosjekt, ARV konferansen 2012-11-19
- Helse og livskvalitet. Pensjonistsamling 2012-10-16

Moen BE:

- Elektromagnetiske felt og helse, Bergen kommune
- Inneklima, Bergen kommune
- HAVS pasienter og forskningsmuligheter, YMA
- Inneklima. Havforskningsinstituttet, Bergen
- Yrkessykdom. Arbeidsskaddes landsforening, ALF, 23/2.
- Bak lukkede dører. (Fritaus)Uni helse seminar Solstrand 30/2.
- Skiftarbeid og helse. Helse Vest verneombudsmøte, Sola Strand Hotel 7/3.
- Loss of licence. Fondsstyret, Stavanger 14/3.
- Forsknings samarbeid som virkemiddel i utviklingsarbeide. Kurs om samfunnsmedisin, Bergen 8/5.
- Allergic reactions among sisal workers, ICOH, Mexico.
- Arbeidsmedisin i Bergen, besøk fra Hydroleger.
- Gender, differences in exposure and susceptibility to the indoor environment, NIVA-kurs i Bergen
- Project: International Maritime Health Association. Manila, Phillipinene.
- Skiftarbeid og aborter. Sussh – seminar.
- Arbeidsmiljø og omorganisering. IDU-seminar, Medisinsk fakultet, Bergen.
- Et støyprosjekt. Seminar Lamda.
- Shiftwork and health in maritime offshore industry. Maritim konferansen, Gdansk.
- Helse blant barna i Sløvåg, Folkemøte 18/9.
- En elektronisk bok for medisinstudenter. Medisinsk fakultet 21/9.
- Organisk støv. Kurs i biologiske faktorer og helse, Ansatte på UiB.

Møllerløkken OJ:

- "Influence of Inhibin B by MRI?" Aker University Hospital, Hormonlaboratoriet, 21. februar
- "MRI studien", Arbeids- og miljømedisin, UiB, 6. mars
- "Midtveisevaluering", Arbeids- og miljømedisin, UIB, 15. mars
- "No effects of MRI scan on male reproductive hormones", Instituttets dag, ISF, UiB, 9. mai
- "EMF at ships and reproduction health among men", Arbeids- og miljømedisin, UIB, 5. juni
- "Electric and magnetic field measurements in your surroundings", Arbeids- og miljømedisin, UIB, 28. august
- «Non-ionizing fields in sight», Arbeids- og miljømedisin, UIB, 28. august
- «Electromagnetic fields and health», Onsdagsseminar, ISF, UiB, Bergen, 7. november
- «Magnetic fields in our surroundings», Arbeids og miljømedisin, UIB, 13. november

- «Elektromagnetiske felt og reproduksjon, -en studie på magnetisk resonanstomografi (MRI)», YMA, Haukeland Universitetssjukehus , 12. desember
- Internundervisning, 12. mars, Undervisning av støydosimeterteknikk

Sunde:

- «Noise on norwegian navy vessels» på HRV seminaret, Strand Hotell, 16. Oktober.

Tjalvin:

- Forelesninger for medisinerstudenter (30/1, 5/3 og 3/9-12): «Arbeidsmedisinerens arbeid – med hovedvekt på bedriftshelsetjeneste»
- Ozon workshop i regi av Statoil (23/1-12): «Helseeffekter ved ozoneksponering»
- Fagseminar Sløvågprosjektet (29/2-1/3-12): «Health in the aftermath of a chemical disaster»
- Forskningsmøte Yrkesmedisinsk avdeling, HUS (28/3-12): «Health in the aftermath of a chemical disaster»

Tungu A:

- Airborne dust in the work environment among Portland cement Industry workers in Tanzania: A feedback report to the factory, 23 January 2012, Tanzania Portland Cement factory, Wazo Hill, Dar es Salaam, Tanzania (Oral presentation)
- Dust exposure and respiratory health among Portland cement industry workers in Tanzania: A follow up study, 17 January 2012, ISF, Bergen, Norway (Oral presentation)
- Fractional exhaled Nitric Oxide and airway inflammation among cement factory workers in Tanzania, April 16-18 2012, Arusha, Tanzania (Oral Presentation, 26th Annual Joint Scientific conference for the National Institute of Medical research Tanzania)
- A cross-shift Change in Fractional Exhaled Nitric Oxide and Chronic Respiratory Symptoms, 01 June 2012, ISF, Bergen, Norway (Oral presentation)
- Dust Exposure and Respiratory Health Among Cement Factory Workers in Tanzania , 2 June 2012, Institute of Risk Assessment (IRAS), Utrecht, The Netherlands
- Fractional Exhaled Nitric Oxide among cement factory workers in Tanzania: A cross-shift study, 26 June 2012, ISF, Bergen, Norway (Oral presentation)
- MUHAS-UIB Dust laboratory: Dust sampling and quality check, 18 September 2012, ISF, Bergen (Oral presentation)
- Dust exposure and respiratory health among cement factory workers in Tanzania, 30 November 2012, Mid-way evaluation, Centre for International Health, Bergen, Norway (Oral presentation)
- Dust Exposure and Respiratory Health in Cement Industries, Master students lecture, 20 December 2012, ISF, Bergen, Norway (Oral presentation)

F. ANNEN UNDERVISNING

Tre medisinstudenter har fått veiledning på særoppgaver dette året:

Torbjørn Lien (Moen); Skiftarbeid og sykefravær.

Lene Leion (Magerøy, Moen): Skiftarbeid og mobbing.

Ingrid Ormåsen (Gundersen, Moen): Forurensning i Bergen.

G. KONFERANSER FOR BEDRIFTSHELSEPERSONELL

Arbeidsmiljø på Vestlandet (ARV)

Vi har holdt en ARV-konferanse, tema var «HMS i nybygg og rehabiliteringsprosjekter»

Det kom 70 personer, og konferansen ble holdt på Hotell Admiral.

Kurskomité: Rønnaug Omdal (leder), Bjørg Eli Hollund, Berit Larsen, Gunhild Koldal og Bente E. Moen.

Landskonferanse for bedriftshelsepersonell

Tradisjonen tro, holdes Landskonferanse for bedriftshelsepersonell hvert 3.år, enten i Bergen eller i Oslo. I 2013 skal vi ha dette arrangementet i Bergen, og vi måtte etablere en komité for å planlegge konferansen. Vi har fått med oss følgende personer i komitéen:

Rønnaug Omdal, Yrkesmedisinsk avdeling, Haukeland sykehus, Bjørg Eli Hollund, Yrkesmedisinsk avdeling, Haukeland sykehus, Gunhild Koldal, Arbeids- og miljømedisin, Universitetet i Bergen og Bente E. Moen, Arbeids- og miljømedisin, Universitetet i Bergen, Odd Bjørnstad, Statens Arbeidsmiljøinstitutt, Magne Bråtveit, Arbeids- og miljømedisin, Universitetet i Bergen, Ingunn Glenjen, Kokstad bedriftshelsetjeneste, Steinar Forshei, BHT Bergen, Turid Skurtveit, Arsana, Anita Hatlevik, Sunn HMS, Sigrid Espeland Lerbak, Odda bedriftshelsetjeneste, Rønnaug Torsteinsen, Statoil ASA, Kaja Irgens-Hansen, Arbeids- og miljømedisin, Universitetet i Bergen.

Teknisk arrangør - Travel Planners of Scandinavia AS: Pål Veiteberg Wollan

4. FORSKNING

A. Publikasjonsliste

Originalartikler, engelske

Alsaker K, Morken T, Baste V, Campos-Serna J, Moen BE. Sexual assault and other types of violence in intimate partner relationships. *Acta Obstet Gynecol Scand* 2012;91:301-7.

Bakke JV, Wieslander G, Norback D, Moen BE. Eczema increases susceptibility to PM10 in office indoor environments. *Arch Environ Occup Health* 2012;67:15-21.

Baste V, Moen BE, Oftedal G, Strand LA, Bjørge L, Mild KH. Pregnancy outcomes after paternal radiofrequency field exposure aboard fast patrol boats. *J Occup Environ Med* 2012;54:431-8.

Flo E, Bjorvatn B, Folkard S, Moen BE, Grønli J, Nordhus IH, Pallesen S. A reliability and validity study of the Bergen Shift Work Sleep Questionnaire in nurses working three-shift rotations. *Chronobiol Int* 2012;29:937-46.

Gundersen H, Magerøy N, Moen BE, Bråtveit M. Low traffic and respiratory symptoms among smoking females: the Hordaland Health study. *Arch Environ Occup Health* 2012;67:189-98.

Moen BE, Wieslander G, Bakke JV, Norbäck D. Subjective health complaints and psychosocial work environment among university personnel. *Occup Med (Lond)* 2012 Nov 8. [Epub ahead of print].

Moen BE, Sakwari G, Mamuya SH, Kayumba AV, Larsson L, Pehrson C, Mashalla YJ, Bråtveit M. Respiratory inflammation among workers exposed to airborne dust with endotoxins in a coffee curing factory. *J Occup Environ Med* 2012;54:847-50.

Møllerløggen OJ, Moen BE, Baste V, Magerøy N, Oftedal G, Neto E, Ersland L, Bjørge L, Torjesen PA, Mild KH. No effects of MRI scan on male reproduction hormones. *Reprod Toxicol* 2012;34:133-9.

Roelen CA, Magerøy N, van Rhenen W, Groothoff JW, van der Klink JJ, Pallesen S, Bjorvatn B, Moen BE. Low job satisfaction does not identify nurses at risk of future sickness absence: Results from a Norwegian cohort study. *Int J Nurs Stud* 2012 Oct 5. [Epub ahead of print].

Saksvik-Lehouillier I, Bjorvatn B, Hetland H, Sandal GM, Moen BE, Magerøy N, Akerstedt T, Pallesen S. Individual, situational and lifestyle factors related to shift work tolerance among nurses who are new to and experienced in night work. *J Adv Nurs*. 2012 Jul 31. [Epub ahead of print].

Sakwari G, Bråtveit M, Mamuya SHD & Moen BE. Respiratory Symptoms, fractional exhaled NO and lung function among workers in Robusta and Arabica coffee factories. (In Press JEOM)

Sakwari G, Mamuya SH, Bråtveit M, Larsson L, Pehrson C, Moen BE. Personal Exposure to Dust and Endotoxin in Robusta and Arabica Coffee Processing Factories in Tanzania. *Ann Occup Hyg* 2012 Oct 8. [Epub ahead of print].

Schreuder, Jolanda AH, Roelen CAM, Groothoff JW, van der Klink JJ, Magerøy N, Pallesen S, Bjorvatn B, Moen BE. Coping styles relate to health and work environment of Norwegian and Deutch hospital nurses: a comparative study. *Nursing Outlook* 2012;60:37-43.

Tungu A, Bråtveit M, Mamuya SD, Moen BE. Fractional Exhaled Nitric Oxide among Cement Factory Workers: A Cross Sectional Study. *Occ Envir Med* (in press).

Oversiktsartikler, engelske

Carter T. Infections at sea past and present (Editorial). *Int.Marit. Health.* 62; 2011(3): 157-159.

Carter T. Infection on board ships in the 21st century: overview of IMHA workshop, Singapore 2010. *Int.Marit. Health.* 62; 2011(3): 160-163.

Carter T. Summary of workshop proceedings: infection on board ship in the 21st century. *Int.Marit. Health.* 62; 2011(3): 164-170.

Carter T. Mapping the knowledge base for maritime health: introduction *Int.Marit. Health.* 62; 2011(4): 209.

Carter T. Mapping the knowledge base for maritime health: 1 historical perspective. *Int.Marit. Health.* 62; 2011(4): 201-216

Carter T. Mapping the knowledge base for maritime health: 2. a framework for analysis. *Int.Marit. Health.* 62; 2011(4): 217-223.

Carter T. Mapping the knowledge base for maritime health: 3 illness and injury in seafarer. *Int.Marit. Health.* 62; 2011(4): 224-235.

Carter T. Mapping the knowledge base for maritime health: 4 safety and performance at sea. *Int.Marit. Health.* 62; 2011(4):236-244.

Carter T. Mapping the knowledge base for maritime health: Conclusions. *Int.Marit. Health.* 62; 2011(4): 245.

Rustom I, Carter T. Agreement between UK Maritime. Coastguard Agency medical referees. *Occup Med (Lond).* 62; 2012: 350-355.

Abstrakter

Bråtveit M, Abrahamsen EH, Steinsvåg K. Agreement between offshore and drilling fluid test centre measurements of oil mist and oil vapour. 7th International Conference on the Science of Exposure Assessment (X2012) in Edinburgh, Scotland

Bråtveit M, Kirkeleit J, Hollund BE, Abrahamsen EH. Refinement of the JEM for workers in the offshore oil industry. 9th International Occupational Hygiene Association (IOHA) Scientific Conference in Kuala Lumpur, Malaysia, 2012.

Granslo J-T, Hollund BE, Lygre SH, Bråtveit M, Moen BE. A longitudinal study of airway symptoms among local residents after a Norwegian air polluting oil tank explosion. European Respiratory Society Annual Congress, Vienna, 2012

Gundersen H, Harris A, Bråtveit M, Moen BE. Chronic odor-released somatic symptoms; the cross-sectional Hordaland Health Study. Budapest

Kayumba A, Moen BE. Allergic reactions among sisal processing workers. 2012, International commission on occupational health, ICOH, Cancun, Mexico.

Sakwari G, Bråtveit M, Mamuya SHD, Moen BE. Lung function among workers exposed to endotoxin in coffee processing factories. European Respiratory Society Annual Congress, Vienna, 2012

Tungu AM, Bråtveit M, Mamuya SHD, Moen BE. Fractional exhaled Nitric Oxide and airway inflammation among cement factory workers in Tanzania. 26th Annual Joint Scientific Conference, Arusha International Conference Centre, April 16-18, 2012

Tungu A, Bråtveit M, Mamuya SHD, Moen BE. Across-shift decrease in fractional exhaled nitric oxide among Tanzanian cement production workers. European Respiratory Society, Amsterdam.

Tungu AM, Bråtveit M, Mamuya SHD, Moen BE. A cross-shift decrease in fractional exhaled nitric oxide among Tanzanian cement production workers. European Respiratory Society Annual Congress, Vienna, 2012

Postere

Gundersen H, Harris A, Bråtveit M, Moen BE. Chronic odor-released somatic symptoms; the cross-sectional Hordaland Health Study. Europeisk konferanse.

Tungu A, Bråtveit M, Mamuya SHD, Moen BE. A cross-shift decrease in fractional exhaled nitric oxide among Tanzanian cement production workers . European Respiratory Society, Amsterdam.

Norske originalartikler

Tjalvin G, Hag R, Skorge TD, Aasen TB, Moen BE, Svanes C. To menn som fikk akutte luftveissymptomer under arbeid ved et vannbehandlingsanlegg [Two men who acquired acute respiratory symptoms while working at a sewage plant]. Tidsskr Nor Lægeforen. 2012;132:1763-6.

Rapporter, hefter

Svake høyfrekvente elektromagnetiske felt – en vurdering av helserisiko og forvaltningspraksis. Rapport fra en ekspertgruppe oppnevnt av Folkehelseinstituttet på oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet og Samferdselsdepartementet, 2012.

Bråtveit M, Hollund BE, Kirkeleit J, Abrahamsen EH. Supplementary information to the Job Exposure Matrix for benzene, asbestos and oil mist/oil vapour among Norwegian offshore workers. Occupational and Environmental Medicine, University of Bergen and Uni health. Report 1, 2012 (43p), ISBN 978-8291232-82-9

8 støyrapporter levert til Saniteten i Sjøforsvaret.

B. Prosjekter vi har arbeidet med dette året

NUFU-prosjekter (Nasjonalt program for utvikling og forskning)

Prosjekttittel: **Occupational related respiratory symptoms among coffee processors in Tanzania**

PhD student: Gloria Sakwari

Medarbeidere: Magne Bråtveit, Yohana Mashalla, Erik Florvaag, Lennart Larsson, Christina Persson, Simon Mamuya, Bente E. Moen, Valborg Baste.

Prosjekttittel: **Respiratory health and dust in cement industry**

PhD student: Alexander Tungu

Medarbeidere: Magne Bråtveit, Simon Mamuya, Bente E. Moen

Assosiert:

Prosjekttittel: **Working conditions and general health in the cut-flower industry in Ethiopia**

Forskerlinjestudent: Vegard Hanssen

Medarbeidere: Magne Bråtveit, Zeyede Zeleke, Amare Workiye Nigatu, Bente E. Moen.

Offshorerelaterte prosjekter

Prosjekttittel: **Sammenligning mellom offshore, test senter og laboratoriemålinger av oljedamp og oljetåke**

Prosjektleder: Magne Bråtveit.

Oppdragsgiver: Statoil ASA

Medarbeidere: Bjørg Eli Hollund, Stein Atle Lie

Prosjekttittel: **Kartlegging av helseeffekter ved håndtering av akutt oljeutslipp**

Prosjektleder: Magne Bråtveit.

Medarbeidere: Bente E. Moen, Bjørg Eli Hollund

Prosjekttittel: **Novel biomarkers for the prediction of health consequences from occupational exposure to benzene in 12 versus 8 h work shifts (PETROBIOMARK)**

Prosjektleder: Bjørn Tore Gjertsen

Medarbeidere: Jorunn Kirkeleit, Bente E. Moen, Magne Bråtveit, Trond Riise, Bjørg Eli Hollund, Øystein Bruserud, Børge Kristoffersen, David Christiani og Glenn Talaska.

Prosjekttittel: **Nye metoder innen overvåking av støy offshore - MENO**

Prosjektleder sentralt: Olav Kvaløy

Oppdragsgiver: Statoil

Medarbeidere (lokalt): Magne Bråtveit, Nils Magerøy, Ole Jacob Møllerløggen, Ola Lind. B.E. Moen

Prosjekter om arbeidsmiljø i Sjøforsvaret

Prosjekttittel: **Reproduksjonshelse i Sjøforsvaret**

Prosjektleder: Ole Jacob Møllerløykken.

Medarbeidere: Bente E. Moen, Nils Magerøy, Valborg Baste

Prosjekttittel: **Synsfunksjon, tretthet og sikkerhet / Contrast sensitivity and evaluation of visual function.**

Prosjektleder: Vilhelm Koefoed

Medarbeidere: Alf Magne Horneland, Gunnar Høvding, Bente E. Moen.

Prosjekttittel: **Noise and health in the navy**

Prosjektledere: Bente E. Moen og Kaja Irgens-Hansen

Medarbeidere: Magne Bråtveit, Camilla Hauge, Erlend Sunde, Valborg Baste, Hilde Gundersen, Gunhild Koldal, Vilhelm Koefoed, Hjalmar Johansen.

Miljørettede prosjekter

Prosjekttittel: **Health effects related to environmental exposure in an industrial community**

Prosjektleder: Magne Bråtveit

Medarbeidere: Hilde Gundersen, Bente E. Moen

Prosjekttittel: **Helseundersøkelse etter Sløvåg-ulykken**

Prosjektleder: Bjørg Eli Hollund

Medarbeidere: Nils Magerøy, Magne Bråtveit, Bente E. Moen, Jens Tore Granslo, Ågot Irgens, Tor Aasen

Prosjekttittel: **Forurensning i Bergen**

Prosjektleder: Ingrid Ormåsen

Medarbeidere: Hilde Gundersen, Zuzana Magnussen og Bente E. Moen.

Skiftarbeid

Prosjekttittel: **Søvn, skiftarbeid og helse hos sykepleiere – en longitudinell studie**

Prosjektleder: Bjørn Bjorvatn

Medarbeidere: Ståle Pallesen, Nils Magerøy, Bente E. Moen, Siri Waage, Elisabeth Flo.

Prosjekttittel: **Svea – helseundersøkelsen. Skiftordning, pendling, sikkerhet, helse og livssituasjon**

Prosjektleder: Rolv Hanao

Medarbeidere: Bente E. Moen, Valborg Baste

Andre prosjekter

Prosjekttittel: **Arbeid og vold**

Prosjektleder: Kjersti Alsaker

Medarbeidere: Tone Morken, Bente E. Moen, Valborg Baste.

Prosjekttittel: **Elemag - Elektromagnetiske felt, MR-forsøk.**

Prosjektleder: Ole Jacob Møllerløykken

Medarbeider: Kristin Bondevik, Line Bjørge, Gunnhild Oftedal, Kjell Hansson Mild, Valborg Baste, Bente E. Moen, MRI-gruppen.

Prosjekttittel: **MENO**

Forskningsprosjektet MENO uttesting av et nytt hørselsvern og forskning for å dokumentere støyeksponering og hørselsutvikling i reelle arbeidssituasjoner offshore. MENO er et samarbeid mellom Statoil, SINTEF, Universitetet i Bergen og Nacre (leverandør av hørselsvernet) og arbeidstakerne kommer fra arbeidstakere på Oseberg feltsenter og Snorre B.

Prosjekttittel: **Bedriftslegens rolle**

Prosjektleder: Bente E. Moen

Medarbeidere: Rolf Hanao, Øivind Larsen, Arve Lie.

5. KONSULENTVIRKSOMHET

Seksjonen benyttes flittig som rådgivere i spørsmål som angår arbeidsmiljø og helse.

Henvendelsene kommer fra bedriftshelsepersonell, allmennleger, bedriftsledere, verneombud, pasienter, pårørende og advokater.

6. INTERNETTSIDER – IKT - FACEBOOK

Internettsider

Vi har brukt en del tid på å omorganisere sidene, for å presentere seksjonens aktiviteter.

Sidene er godt besøkt. Vår web-redaktør er Gunhild Koldal, med hjelp fra Hilde Gundersen og Ole Jacob Møllerløykken.

Adressen til vår hjemmeside er: <https://www.uib.no/fg/arbmiljo>

Seksjonen har også en webside med sete i sidene til Unihelse.

<http://www.helse.uni.no/arbeidogmiljo>

Facebook

Facebooksider er der, takket være Ole Jacob Møllerløykken. Aktiviteten må sies å være forsiktig!

<http://www.facebook.com/pages/Arbeids-og-miljomedisin>

7. KURS OG REISER FOR DE ANSATTE

Bråtveit:

- Prosjektreise til Tanzania, NUFU-prosjekt, januar
- Prosjektreise til SINTEF, Trondheim
- 7th International Conference on the Science of Exposure Assessment (X2012), Edinburgh, Scotland
- Indoor Climate 2012, NIVA course, Bergen
- Årskonferanse i Norsk Yrkeshygienisk Forening, Sandnes

Hauge:

- Støymåling om bord på Thor Heyerdahl 01-04.05.12
- Støymåling om bord på Fridtjof Nansen 21-24.05.12
- Støymåling om bord på KNM Roald Amundsen 03-07.06.12
- Støymåling om bord på KNM Hinnøy og Måløy 25-29.06.12
- Støymåling om bord på KV Senja og Nordkapp 16-20.07.12
- Støymåling om bord på KS Norge 20-22.08.12
- Støymåling om bord på KNM Skudd 30-31.08.12
- Støymåling om bord på KV Andenes 07-09.09.12
- Støymåling om bord på KV Svalbard 13-18.09.12
- Støymåling om bord på KV Ålesund 26-27.09.12
- Støymåling om bord på KV Bergen 04-05.10.12
- Støymåling om bord på KNM Valkyrien 17-19.10.12
- Støymåling om bord på KV Barentshav 24-26.10.12
- Støymåling om bord på KV Sortland 01-02.11.12
- Støymåling om bord på KNM Rauma 12-16.11.12
- Støymåling ombord på KV Harstad 21-22.11.12
- Støymåling ombord på Viken 28.11.12
- Støymåling ombord på Kjeøy 29.11.12
- PubMed-kurs biblioteket, UiB, 14.03.12
- Nyansattkurs, UiB, 01.06.12

Irgens-Hansen:

- HRV-seminar, Strand Hotell, Forskningsgruppe for arbeids og miljømedisin, UiB, 15.10.12-16.10.12
- PubMed-kurs biblioteket, UiB, 14.03.12
- EndNote-kurs biblioteket, UiB, 03.05.12
- Tinnituskurs (eg. beregnet på pasienter og deres pårørende), Lærings og mestringssenteret i Bergen, 09.05.12-10.05.12
- Nyansattkurs, UiB, 01.06.12
- Støymålinger, KS Norge, 20.08-23.08.12
- Exposure assessment in epidemiology, Utrecht University, 10.09.12-21.09.12
- Støymålinger, KNM Gnist, 08.11-09.11.12
- MedMet1, UiB, 12.11-23.11.12

Koefoed:

- Saniteten i Sjøforsvarets seminar, Staven 2012-01-04-06

- Administrasjon og ledelse, obligatorisk utdanningskurs i samfunnsmedisin 2012-03-12-18
- Kurs i Internasjonal helse, obligatorisk utdanningskurs i samfunnsmedisin, Kursleder 2012-05-07-09
- SAFER, kurs i ADHL og avansert simulatortrening. Stavanger 2012-08-20-22
- Kurs i maritim medisin, Kiel, 2012-10-18-21 Kursarrangør, møteleder
- Veiledning i samfunnsmedisin, Avsluttet
- HRV symposium, Bergen 2012-12-15

Moen:

- Prosjektreise til Tanzania, NUFU prosjekt 17-25/1. (Moshi, Dar es Salaam, Bukoba)
- Møter i Trondheim pga. MENO prosjektet 7/2, 16/3, 7/5, 31/8, 28/9, 30/11.
- Uni fagseminar 29/2-1/3 Solstrand.
- ICOH-konferanse/styremøte i Cancun, Mexico 19/3-24/3.
- Møte om kvikksølvprosjekt på Ullevål i Oslo 30/4.
- Årsmøte Norsk arbeidsmedisinsk forening, Moss 9-11/5.
- Besøk i Alicante 16-20/5.
- Kongress maritim medisin, Gdansk/fergereise 8-11/6.
- Arbeid og vold, arbeidsmøte for Fritaas på Haugastøl 14-16/9.
- Folkemøte i Gulen 18/9.
- Prosjektreise til Filippinene og India 26/10-3/11.

Møllerløkken:

- Lamda seminar Haukeland Universitetssjukehus, 9. februar
- Hormonlaboratoriet i Oslo, 20. – 21. februar
- HR seminar, Strand Hotel, 15. – 16. oktober
- Samarbeidsmøte i Trondheim, 29. oktober

Sakwari:

- Personal dust and endotoxin exposure among coffee workers in Tanzania (NIMR 26th Annual conference) April
- Lung function among Robusta and Arabica coffee workers in Tanzania (ERS conference abstract No. 353) September
- Advanced exposure assessment in environmental epidemiology (June 2012) at Utrecht University- summer school course
- Occupational Lung diseases in Sweden (October 2012)
- Indoor air climate and quality in Bergen (October 2012)

Sunde:

- 24 turer med marinefartøy. Lengste tur var på 5 døgn
- 3 fregatter, 3 havnefartøy, Kongeskipet, 9 kystvaktfartøy, 3 minerydder/minesveiper, 4 korvetter (MTB), Valkyrien.

Tjalvin:

- Grunnkurs i medisinsk og helsefaglig forskning (6/2-17/2-12)
- Folkemøte i Gulen 18/9-12
-

Tungu:

- Advanced course for exposure assessment in Environmental Epidemiology, June 2012, Utrecht, The Netherlands

- European Spirometry: Train the trainer program, August 2012, Vienna, Austria
- MP 11: What have we learned from the global allergy and asthma European network(GA2LEN) project?, September 2012, Vienna, Austria
- MS 06: Severe asthma, diagnosis and treatment, September 2012, Vienna, Austria
- NIVA-Advanced course in Occupational lung disease: Prevention and risk factors, September 2012, Gothenburg, Sweden
- NIVA-International course on Indoor climate 2012: Use of energy in buildings and building dampness, Impact on air quality, health, comfort and productivity, October 2012, Bergen, Norway
- Field work, February-April 2012, Dar es Salaam, Tanzania
- Exposure assessment course, June 2012, Utrecht, The Netherlands
- European respiratory society 2012 congress 1-5 September 2012, Vienna, Austria
- Occupational lung disease course, September 2012, Gothenburg, Sweden

8. VERV OG DELTAGELSE I UTVALG, RÅD OG KOMITÉER

Bråtveit:

- Referee for Science of The Total Environment
- Referee for Occupational Medicine
- Medlem av Programutvalg for forskerutdanning ved MOF, UiB
- Medlem av bedømmelseskomite for to forskningsassistenter og en sekretær ved Forskningsgruppe for arbeids- og miljømedisin, ISF, UiB.
- Leder av bedømmelseskomite for Caroline Hodt sin PhD-avhandling
- Medlem i komiteer for midtveisevaluering av PhD-studentene Ole Jacob Møllerløyken og Bård Bogen
- Styremedlem i Norsk Yrkeshygienisk forening
- Medlem i International Scientific Committee for “9th IOHA International Scientific Conference, Malaysia, 2012”
- Koordinator for Workshop: “Health surveillance related to handling of oil spills” Bergen, 13-14. Juni
- Koordinator for Workshop: “Heart rate variability and noise exposure – methodological challenges” Bergen 15-16. Oktober.
- Medlem i arrangementskomite for Landskonferanse for Bedriftshelsepersonell, 2013

Irgens-Hansen:

- Deltaker i komité: Landskonferanse for bedriftshelsepersonell 2013

Koefoed:

- Norsk forening for maritime medisin, Kasserer.

Moen:

- Referee for BMJ Public Health, Occupational Medicine, Journal of Maritime Medicine, Scandinavian Journal of Work, Environment & Health.
- Medlem av Editorial Board, Occupational Medicine.
- Redaktør av ”Ramazzini”, fagblad for Norsk arbeidsmedisinsk forening.
- Medlem av Rådet for Institutt for samfunnsmedisinske fag.
- Varamedlem av Universitetsstyret, UiB.
- Varamedlem i sakkyndig råd for sjøfolk og fiskeres arbeids- og levevilkår (SAFE).

- Medlem av Faculty of 1000.
- Deltager i ekspertgruppe om elektromagnetiske felt og helse, oppnevnt av Folkehelseinstituttet på vegne av Helse- og omsorgsdepartementet og Samferdselsdepartementet.
- Medlem av programstyret for Miljøpåvirkning og helse, NFR.
- Medlem i ICOH-styret.
- Medlem i bedømmelseskomité for PhD, Universitetet i Tromsø.

Møllerløkken:

- Undervisningsgruppen til arbeids- og miljømedisin
- Associate member of Faculty 1000
- Reviewer for AEOH (Archives of Environmental and Occupational Health)

9. INTERNASJONALT SAMARBEID

Vi anser internasjonalt samarbeid som svært viktig. Følgende land og personer har vi hatt kontakt med i 2012:

a) Samarbeid med Tanzania

Seksjonen samarbeider med Muhimbili University of Health and Allied Sciences i Tanzania i et NUFU-finansiert prosjekt: "Respiratory disorders in dusty industries". Vi har hatt prosjektmøter både i Dar es Salaam og i Bergen. Vår hovedkontakt i Dar es Salaam er Dr. Simon Mamuya, Muhimbili University of Health and Allied Sciences. Han var i Bergen i august. Moen/Bråtveit var i Tanzania i januar.

I tilslutning til dette vil vi også understreke det gode samarbeidet vi har hatt med Senter for internasjonal helse, senteret er en god basis for våre kontakter ute i verden.

b) Samarbeid med Spania

-Med grunnlag i en samarbeidsavtale ERASMUS/SOCRATES mellom Universidad of Alicante i Spania og Universitetet i Bergen, om forsker og studentutveksling har gruppen etablert kontakt med forsker Elena Ronda.

Februar – april hadde vi en doktorgradsstudent på besøk: Gaby Margarita Ortiz Barreda. Hun arbeidet hovedsakelig med Kjersti Alsaker, tema vold. Hun arbeidet for å få en «EU PhD», da var kravet et opphold på 3 mnd. i et annet land enn Spania i Europa.

Moen var i Alicante i mai, og Ronda var i Bergen i september, og deltok i skiftarbeidmøte.

-Vi har også kontakt med ansatte ved Centre for Research in Environmental Epidemiology in Barcelona, Spain (CREAL).

c) Samarbeid med Italia

I våre skiftarbeidprosjekter har vi etablert kontakt med professor Giovanni Costa, Milano, som er medlem av vår arbeidsgruppe.

d) Samarbeid med Storbritannia

- Dr. Helge Hoel, Manchester deltar i skiftarbeidprosjektene referansegruppe.
- Prof Simon Folkard, deltar i skiftarbeidprosjektene referansegruppe.

e) Samarbeid med Sverige

- Vi har et aktivt samarbeid med Dr. Gunilla Wieslander og dr. Dan Norbäck, Uppsala Universitet i forbindelse med flere publikasjoner (inneklima, forurensning). De var medarrangører for et NIVA-kurs i Inneklima i Bergen
- Vi har også samarbeid med professor Kjell Hansson Mild ved Universitetet i Umeå i relasjon til prosjektet reproduksjon og elektromagnetiske felt, og har hatt besøk av ham.
- Vi har kontakt med professor Torbjørn Åkerstedt, Stockholm som hjelper oss med våre skiftarbeidprosjekter.

f) Samarbeid med Danmark

- Åse Marie Hansen, Universitetet i København er deltager i referansegruppe i vårt skiftarbeidprosjekt.

g) Samarbeid med Nederland

- I forbindelse med våre sykefraværprosjekt og prosjekt om sykepleiere og skiftarbeid, har vi etablert kontakt med ansatte ved Universitetet i Groningen; spesielt Corne Roelen.